

Sklízíme to, co jsme zasadili: Naše krajina vypadá podle toho, jak jsme se k ní v minulosti chovali

Jan Kopp vyučuje na katedře geografie Fakulty ekonomické Západočeské univerzity v Plzni. Domnívá se, že tento obor bude čím dál potřebnější. Jeho smyslem je totiž hledat v krajině souvislosti mezi společností a přírodou a propojovat poznatky z jednotlivých oborů. „Stále více je důležité strategické plánování. Je třeba porozumět tomu, co se musí udělat na určitém území v tuto chvíli, aby to v budoucnu – za 30, 50 nebo 100 let – bylo nastaveno správně,“ vysvětluje Jan Kopp.

Kdy se naše společnost začala plánováním životního prostředí více zabývat?

Krajinou se lidstvo zabývá od nepaměti, ale důležitým pozitivním zlomem byla u nás devadesátá léta a změna politického režimu. Ne, že by se předtím nikdo krajinou nezabýval, ale je pravda, že prosazování změn v době komunistické vlády nebylo optimální, mírně řečeno. Ve smyslu plánování krajiny a snahy o zlepšení bych zde viděl pozitivní posun. Koneckonců od roku 1990 existuje i ministerstvo životního prostředí. Na druhou stranu s uvolněním tržních mechanismů a bohatnutím společnosti se začaly prosazovat i nové negativní vlivy. Lidé se postupně začali stěhovat za města, ale zároveň na některých místech dobře nefungovalo plánování, a v krajině tak vznikly nevhodné prvky. Příkladem jsou rozsáhlé průmyslové areály víceméně u každého dálničního sjezdu, které zabírají mnoho hektarů kvalitní zemědělské půdy. To je do jisté míry nevratná změna. Nedá se tedy říct, že všechny změny od devadesátých let byly jen pozitivní.

V jakém stavu je současná česká krajina?

Je výsledkem toho, co se tady doposud dělo, v dobrém i špatném. Nechci k tomu dávat v první řadě negativní znaménko, ale je pravdou, že v řadě aspektů zemědělské i městské krajiny je co zlepšovat. Současná krajina je velmi složitá. Pokud budeme chtít v praxi ukázat význam

geografie a komplexního plánování, dá se to například na specifickém prostředí příměstské krajiny. V ní jsou patrné určité aspekty města, je tu potřeba nových zón bydlení i dopravních komunikací. Zároveň už se tady objevují prvky zemědělské krajiny, ale také zajímavé přírodní biotopy. Někde se plánování této příměstské krajiny nepodařilo optimálně, vznikla krajina chaotická, neuspořádaná. A právě tady by se mohla geografie se svým syntetickým přístupem velmi dobře uplatnit. Je potřeba se krajinou zabývat, plánovat, co se tady bude dít, komunikovat s místními aktéry a porozumět vztahům mezi ekonomickým, společenským a přírodním prostředím.

Kde všude může geografie v budoucnu pomoci?

Domnívám se, že tento obor má oproti jiným spoustu předností. Tou hlavní, která může být zároveň i jeho nevýhodou, je to, že je syntetický, že v sobě spojuje různá zaměření. Prostředí vědy se diferencovalo na jednotlivé obory: společenské vědy, přírodní, ekonomické, technické a další. Geografie se snaží poznatky těchto oborů využívat, ale hlavně je propojovat. Smyslem geografie je tedy mimo jiné hledat v území souvislosti mezi společností a přírodou. Geografie pracuje s prostorem v měřítku krajiny a s časem. Právě časoprostorový kontext vývoje je velmi důležitý. Všechno se mění. Co bylo včera, už dnes neplatí. Co bylo před sto lety, za sto let bude jinde a v jiných vztazích.

Co konkrétního může obor řešit?

Krajinou se zabývá řada oborů, geografie se však odlišuje tím, že se snaží propojovat různé závěry specialistů. Dopravu plánuje dopravní inženýr, otázkami ochrany přírody se zabývá někdo znalý ekologie krajiny, další odborník plánuje, kam by se mohl umístit hypermarket. Úkolem společnosti je ale hledat optimální řešení a geografie může přispět k tomu, aby mezi sebou našly kompromis jednotlivé strany, například zastánci ochrany přírody a zastánci plánování dopravních staveb. Geografii vnímáme jako potřebnou pro optimalizaci územního

rozvoje a ve prospěch celé společnosti. Snažíme se využívat poznatky různých oborů, ale také je propojovat. Geograf by se neměl soustředit jen na jeden aspekt, měl by umět porozumět různým oborům a být schopen najít kompromis a vhodnou variantu, například při plánování liniových staveb, jakými jsou silnice a dálnice.

Můžeme uvést nějaké příklady dobré a špatné praxe, co se plánování krajiny týče?

Důležitým příkladem, který byl zároveň i takovým prubířským kamenem těchto procesů plánování na celostátní úrovni, je dálniční obchvat Plzně. Až dnes s odstupem let můžeme hodnotit, jestli zvolené řešení, kudy dálnice vede, bylo dobré, nebo špatné. I když se pečlivě posuzovaly jednotlivé varianty, závěr bude těžko jednoznačný. Pozitivní z pohledu ochrany přírody je, že se podařilo vybudovat alespoň tunel, respektive zelený most mezi Valíkem a vnější krajinou. Samozřejmě obyvatelé Štěnovic mohou polohu obchvatu vnímat negativně, protože vede blízko jejich zástavby. Ti, kteří bydlí na Bručné, hodnotí naopak zvolenou variantu pozitivně, protože obchvat nevede kolem jejich domů. Není to úplně jednoznačný případ, většina optimálních řešení ale skutečně nebývá černobílá. Za významné pozitivní příklady rozvoje území můžeme považovat dva konkrétní projekty, které se podařily na území říčních niv v Plzni. Prvním je revitalizace Lobežských jezírek u řeky Úslavy. Vybudované retenční nádrže jsou skutečně multifunkční. Plní funkci rekreační, funkci biotopu, a navíc mají význam protipovodňový. Dokázaly by částečně ztlumit objem povodňové vlny. Druhým příkladem dobré praxe je Božkovský ostrov. I tady se podařilo sladit různé potřeby společnosti.

V souvislosti s plánováním ve městech se také stále častěji mluví o takzvané zeleno-modré infrastruktuře.

To je velké téma aktuálního plánování měst. Když to zjednodušíme, řeší v podstatě adaptaci na klimatické změny, zejména na vlny horka v létě, kdy je třeba zmírnit dopady na veřejná prostranství. Aby tam, kde se lidé pohybují, nebyli vystaveni extrémním teplotám. Druhým aspektem je hospodaření se srážkovou vodou, což samozřejmě souvisí i s klimatickým aspektem. Je ale třeba také řešit, že přívalové srážky způsobují problémy s přetížením jednotné kanalizace. Většina našich měst a obcí má jednotnou kanalizaci a dešťové srážky ze zpevněných ploch odtékají právě sem. Odsud poté míří i se splašky do čistírny odpadních vod. Při extrémních přitocích ale přechází přes dešťové oddělovače přímo do vodního toku. To je věc, která se momentálně řeší i legislativně a Plzeň se k tomu snaží přistupovat koncepčně. Pokud budeme mluvit konkrétně, zeleno-modrá infrastruktura se zabývá využitím přírodních nebo přírodě blízkých prvků v urbanizovaném prostředí. Strom, který má dostatek vláhy, je výborným klimatizačním zařízením.

Jednoduché průlehy mohou shromažďovat vodu v době přívalových srážek, a tím zmírnit přetížení kanalizace. Může to být ale třeba jen vhodně udělaná zpevněná plocha parkoviště, která umožní vsakování. A nesmíme zapomenout ani na zelené střechy, to je stále vnímáno jako technologická novinka. Sice velmi účinná, ale ještě nepříliš využívaná.

Pro město jste vytvořili také ekohydrologické mapy. O co přesně jde?

Jeden z projektů aplikované geografie bylo ekohydrologické mapování Plzně. Na základě digitálních dat o území a vlastního mapování jsme hodnotili plochy města podle míry odtoku vody, výparu nebo kvality přírodních či přírodě blízkých prvků, které pomáhají hospodařit s vodou. Naše výsledné mapy, vytvořené v prostředí geografického informačního systému, slouží jako jeden z podkladů pro koncepci odtokových poměrů v Plzni a také při rozhodování, kde je třeba modro-zelenou infrastrukturu prioritně řešit. ●

RNDr. Jan Kopp, Ph.D.

*1970

Absolvent Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze působí jako odborný asistent na katedře geografie Fakulty ekonomické ZČU. Je konzultantem v oboru hydrologie a environmentální výchovy, předsedou západočeské pobočky České geografické společnosti a členem správní rady Nadačního fondu Zelený poklad, který zřídilo město Plzeň na podporu projektů životního prostředí.